

Галичина: невіднайдена Троя

автор: Андрій Любка

У містечко Бучач зі Шмуелем Йосефом Чачкесом (відомим у світі як лауреат Нобелівської премії з літератури Аґнон) ми приїздимо приблизно в той самий час — напередодні першого осіннього зимна, хоч і з різницею у вісім з половиною десятиліть. Свої враження від перебування тут єврейський письменник описує в романі «Нічний постоялець»; я ж беру цю книжку за путівник собі — і достоту як Шліман, що відшукав Трою, уважно почитуючи Гомера, намагаюся у сучасних реаліях віднайти втрачений Бучач.

Вдається в мене слабо, бо ми з Аґноном перебуваємо наче в різних містах. Хоча ніби й ось воно все: вулиця Колейова, джерело, з якого пив круль Ян Собеський, і готель, в якому зупинявся письменник, і місця, на яких стояли Велика Синагога та Бейт-Мідраш (нині тут базарні ряди та магазини), і єврейський кіркут, що його місцеві називають окописьком. Ландшафт, декорації — ті самі, але в цьому театрі нині йде інша вистава, грає інша акторська трупа. Масштаб приблизно той самий, адже і в часи відвідин Бучача Аґноном, і в наші дні місто налічує приблизно дюжину тисяч мешканців. Національний склад населення змінився кардинально — якщо сто років тому більшість тут складала євреї, то нині це майже повністю українське місто.

Врешті, вірити художній правді роману Аґнона безоглядно не варто, бо хоч більшістю в давньому Бучачі й були євреї, все одно в місті жило чимало українців і поляків. Це

вже не згадуючи про те, що навколо містечка вирувало селянське українське море. Та ліричний герой «Нічного постояльця» всього цього не зауважує: він приїздить у єврейське місто, де всі — від готельєра до крамаря — його одновірці, а на понад 700-сторінкову книгу іновірці згадуються всього кілька разів, та й то мимобіжно, як тіні. На цьому місці варто зауважити, що Агнон відвідує й описує Бучач на зламі 20–30-х рр., у турбулентний час, коли націоналізм бере гору у всіх спільнотах. А націоналізм — це особливий різновид оптики, що підсвічує лише своє і пеленою мороку огортає чуже.

Усе це трохи схоже на польські екскурсії, що їздять Галичиною, своєю кресовою Атлантидою, оглядають палацки, костели, цвинтарі й ринкові площі міст, снуючи оповідь про польську історію й поляків, так ніби тут жили лише вони. Перше речення такої екскурсії буде, ясна річ, про мультикультурний рай, в якому мирно співіснували й поляки, і євреї, і вірмени, і німці, і десь у тому переліку знайдуться й українці, але далі історія продовжується вже лише про поляків. Цей спосіб нарації не відрізняється методологічно від української версії популярної історії, в якій інші є лише прийшляками й тимчасовими окупантами цих земель. Кожна з трьох головних версій — українська, польська, єврейська — Галичини є неповною, але вважає себе повнішою за інші; ба більше — частково всі вони є взаємозаперечними, і жодна з них окремо не достойна собою уособлювати всю Галичину як *genius loci*.

Цікаво, що я був запрошений на літературну резиденцію імені Агнона в Бучач (простіше кажучи — пожити тиждень у місті) саме як людина ззовні, з-поза Галичини. Око прибульця часто реєструє те, на що вже давно не звертають уваги місцеві. І ось що мені вдалося зафіксувати: вже немає єврейської Галичини, вже немає польської Галичини, врешті-решт, немає й української Галичини, немає жодної Галичини. Немає адміністративного регіону, який би називався Галичиною, у результатах соціологічних досліджень говорять про якийсь безликий захід України, ніби в нашій країні існує однорідний західний регіон, в'їжджаючи в одну з галицьких областей, вас вітають у конкретній області, а не в Галичині. Немає Галичини, її стерли з мапи й забули.

А потім сидиш собі тихенько у бучацькій районній бібліотеці, організаторка резиденції представляє тебе присутнім, мимоволі згадуючи, що погляд не-галичанина на Бучач може бути новим і цікавим, і ти раптом розумієш, що Галичина таки існує — невидима, прихована, наче якесь таємне знання для посвячених: у свідомості людей, в їхніх обмовках, у цьому їдкому вересневому димі, що піднімається від спаленого бадилля з кожного городу. Ми її не бачимо, але це ще не означає, що її немає.

©Андрій Любка

Цей текст увійшов до антології "Ключ у кишені" літературної резиденції проекту "Агнон: 50 кроків, щоб зрозуміти", до підтримки якого також долучилась приватно фінансована багатонаціональна організація "Українсько-єврейська зустріч" (UJE).